

Dijital Toplumun Öngördüğü Bilgi Uzmanlığı

Berin U. YURDADOĞ*

Hepinize Merhaba,

Gün çok güzel başladı. Doğrusu bu güzel havanın devam edeceğinden kuşkuluydum; yağmur yağmasa bile hava soğuk olur diye korkuyordum. Ama görüyorsunuz; güzel başlayan gün, çok güzel olarak devam ediyor.

Toplantı için de aynı güzellik söz konusu. Protokol konuşmaları, alışlagelmişin ötesindeydi; çok güzeldi; çok anlamlıydı; önemli noktaların altını çiziyor, çok güzel mesajlar veriyordu. Bütün konuşmacıları ayrı ayrı kutlamak, kendilerine teşekkür etmek isterim. Bu arada davetli konuşmacı Prof. Dr. Hasan Işın Dener'e ayrıca teşekkür ederim. Çünkü konuşmamda kaçınılmaz olarak değinmek zorunda bulunduğum etik konusunu çok veciz, çok güzel bir biçimde açıkladı. Bana düşen, belki sadece birtakım vurgulamalarla önemli noktaların altını çizmek olacak.

Benim bugün sizlerle tartışmak istediğim konu, dijital toplumun öngördüğü bilgi uzmanlığı. İsterseniz konuya dijital çağ ve dijital toplum kavramlarını tartışarak girelim.

Dijital çağ ve onun öngördüğü dijital toplum, aslında, tıpkı enformasyon çağı ve enformasyon toplumu gibi, elektronik çağın içinde yer alan özel bir kavram. Çünkü elektronik çağ, bir süreç olarak devam ediyor. Ancak bu arada gittikçe artan bir ivme ile beliren yeni değişiklikler birer devrim olarak ortaya çıkıyor ve bizi, kendi kurallarını radikal bir biçimde kabule zorluyor.

Bir başka deyişle, elektronik çağ, bir devrimin sonucu olarak birden bire ortaya çıkmamış, sanayi devriminin yarattığı sanayi toplumunda başlayan, kapsam ve boyutları gittikçe büyüyen makineleşme ya da fabrikasyon hareketinin doğal sonucunu teşkil etmiştir; bu nedenle de bir devrim değil, bir evrim niteliği taşır.

Elektronik çağ sürecindeki ilk büyük, sarsıcı değişiklik olan “**enformasyon**” olgusu da bu nedenle önce devrim olarak adlandırılmak istenmemiş, hatta bu devrimin sonucu olarak ortaya

**Prof.Dr. Hacettepe Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.*

çıkan enformasyon çağına dudak bükülmüş, bu çağın öngördüğü topluma da “**sanayi sonrası toplum**”, “**post modern toplum**” gibi yakıştırmalar yapılmış, ama sonunda, “**enformasyon devrimi**” de, “**enformasyon çağı**” da, “**enformasyon toplumu**” da kendilerini birer “**olgu**” olarak kabul ettirmişlerdir.

Enformasyon çağının öngördüğü enformasyon toplumu (*information society*) kendi içinde geçirdiği özel bir evrimle bilgi toplumu (*knowledge society*) haline dönüşmüş; yeni bir çağ söz konusu olmamıştır. Enformasyon çağının öngördüğü toplum, adı ister “**enformasyon**”, ister “**bilgi**” olsun, yaşamımızda çok büyük, çok radikal kavram değişikliklerine yol açmıştır. Çünkü bu toplum, bütünü ile “**bilgi**” olgusu üzerine temellendirilmiş bir yapıya sahiptir; bu nedenle de bilgi yoğun bir yaşamı öngörmektedir. Sanayileşme derecesiyle doğru orantılı olan “**gelişmişlik düzeyi**”nde ölçüt, eskiden üretilen sanayi mamulü iken, bir başka deyişle “**madde**” iken artık “**bilgi**”ye, bir başka deyişle “**değer**”e dönüşmüş; “**gelişmişlik**”, bilginin üretilmesi, yaygın olarak kullanılması, ihraç edilmesi olgusu ile bağlantılı hale gelmiştir.

Bu toplumda değişiklikler o kadar radikaldir ki, kavramların yeniden ele alınıp tanımlanmaları gerekmiştir. Bu toplumda artık, örneğin, “**yenileşme**”den (*modernization*) değil, “**dönüşüm**”den (*transformation*) söz edilebilir. Bu amaçla yapılması gereken de, doğal olarak “**yeni bir düzenleme**” (*re-organization*) değil, “**yeniden yapılanma**” (*re-engineering*) olabilir.

İşte bu arada, büyük gürültülere sebep olmadığı için önceleri pek farkına varılamayan bir devrim gerçekleşmiştir. *Cyberspace* adı verilen bu devrim, bir evrimmişçesine sessizce gelmiş, ama bir devrim olarak sahip bulunduğu zorlayıcı güçle insanoğluna yeni ufuklar açmış, yepyeni bir yaşam biçimi oluşturmuştur. Bu devrim sonucunda ortaya çıkan “**sanal gerçeklik**” (*virtual reality*) hayal gücümüz üzerinde çok etkili olmuş, bizi başka bir âlemle tanıştırmıştır. Yaratıcılık gerçi bir yetenektir, ama yaşama geçirilebilmesi için bilgi kadar hayal gücüne de ihtiyaç duyar. *Cyberspace* işte bu gücü çok belirgin biçimde desteklediği için bugün sanal gerçeklikle ilgili yaratıcıların sınırı, kişinin kendi hayal gücünün sınırı ile tayin edilmektedir.

Bu çarpıcı devrimin bir çağ açmasına, kendine özgü yeni bir toplum oluşturmaya fırsat kalmadan “**dijital devrim**” olgusuyla karşılaşmış, “**dijital çağ**” başlamış, onun öngördüğü “**dijital toplum**” yapılanması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Dijital çağ, bütün işlemlerin bilgisayar aracılığıyla internet üzerinden halledilmesini öngören bir ortamı gerekli kılmaktadır. Bu

ortamı sağlayacak toplumun, bir başka deyişle dijital toplumun, kendinden önce gelen toplumlardan farkı ise üzerinde durulması gereken bir nitelik taşır.

Bilindiği gibi, yazının icadından sonra beliren ve uygarlık için de, kaliteli bir yaşam için de **“olmazsa olmaz”**ı teşkil eden temel öge okuryazarlıktır. Konvansiyonel okuryazarlık, teknolojik gelişmelere paralel olarak önce bilgisayar okuryazarlığına, ardından enformasyon okuryazarlığına, daha sonra internet okuryazarlığına, nihayet dijital okuryazarlığa dönüşmüştür. Bugünlerde sıkça sözü edilen medya okuryazarlığı ise dijital okuryazarlığının bir uzantısıdır. Bunları açmak gerekirse denilebilir ki, **“konvansiyonel okuryazarlık”** en geniş ve en yalın anlamda ele alınan okuryazarlıktır. Önceleri sadece okuma-yazma becerilerini edinmiş olmayı ifade ederken sonra bir prestij ögesi haline dönüşmüş, sözü edilen beceriye sahip olmayı değil, onu kullanmayı, üstelik bilinçli bir şekilde kullanmayı ifade eder hale gelmiş, bu da okuryazar oluşu **“amaç”** olmaktan çıkarıp **“araç”** olma niteliğine büründürmüştür. Aynı durum, **“bilgisayar okuryazarlığı”** için de geçerlidir. Bugün bilgisayar kullanmayı bilme becerisi bilgisayar okur-yazarı sayılmaya yetmemekte, onu bilinçli olarak ve tüm olanakları ile kullanmayı gerekli kılmaktadır. **“Enformasyon okuryazarlığı”** ise bilgi yoğun bir yaşam için ön şarttır ve bilginin varlığından haberdar olmaktan başlayarak, kimliğini, nerede, nasıl, hangi formatta üretildiğini; ona nasıl erişileceğini; asıl önemlisi, onun nasıl kullanılacağını bilmeyi kapsar. **“İnternet okuryazarlığı”** da, aynı şekilde, internet yapısını, veri tabanlarını, web sitelerini iyi tanımayı, arama stratejilerini, bilgiye erişimi ve onların arasında değerlendirme yapabilmeyi öngörür. Buna karşın **“dijital okuryazarlık”**, internetin sadece bilgi arama-edinme konusunda değil, alış-verişten, oy kullanmaya kadar bireylerin tüm eylemlerinde de kullanılabilmesi anlamını taşır.

Dijital toplumun bir başka özelliği hızı verdiği önemlidir. Çünkü değişimde gözlenen ivme, bir değişime uygun düzenlemenin aynı hızla gerçekleştirilmesini öngörmekte, bu da dijital yapıyı zorunlu hale getirmektedir. İnsanoğlunun metabolizması henüz eskisinden pek farklı değildir. Gerçi, olimpiyatlarda çıta her yıl biraz daha yükselmekte, atletler her yıl biraz daha hızlı koşabilmekte, biraz daha uzun, biraz daha yüksek atlayabilmektedirler. Ancak bu gelişme dijital çağda zorunlu olan hızı ulaşımdan çok uzak bulunmaktadır.

Belki metabolizmamızı hızlandıramayabiliriz, ama düşünmemize ivme kazandırabiliriz. İşte bu nedenle dijital toplumun beklentilerinden bir başkası da düşünme, ama doğru ve hızlı düşünme olmaktadır. Günümüzde değişikliklerin yalnız oluşum ivmelerinin artmadığı, aynı zamanda kapsamalarının daha geniş,

yapılarının daha karmaşık hale geldiği göz önüne alınırsa, bu değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan sorunlarını çözömlemesine sadece doğru ve hızlı düşünerek yanıt bulunamayacağı açıktır. Dijital toplum bireyi, sorunlarının üstesinden gelebilmek için doğru, hızlı, farklı, eleştirel, yaratıcı ve esnek düşünöbilmek zorundadır. İşte o zaman, Bill Gates'in de belirttiği gibi dijital sinir sistemi ile düşünme hızında çalışmak da mümkün olabilir. Dijital sinir sisteminin devreye girmesi ise, elektronik çağın öngördüğü ve **e-ticaretin** yoğunlaştırdığı elektronikleşme, dijital toplumda hemen her şeyin "**e-bir şey**" olmasına yol açmıştır. **E-kitap, e-yayın, e-devlet; e-Europe ve e-Europe+**'tan **e-yaşama** uzanan dijitalleşme sahip olunulması gelecekteki değerlerini de etkilemektedir. Bilgi-yoğun yaşamın egemen olduğu enformasyon çağında ölkemizin sahip olduğu artı değerin "**bilgi**" olduğundan daha önce de söz etmiştik. Gelişmişliklerini ürettikleri, yaygın olarak kullanıldıkları ve ihraç ederek üzerinden para kazandıkları bilgiye borçlu olan ölkeler bilgi varıslı (*inforich*) bunu yapamayanlar bilgi yoksulu (*infopoor*) olarak adlandırılırken dijital çağda önem taşıyan şey üretilen-kullanılan-ihraç edilen bilgiden çok onun üretilme-kullanılma-iletilme teknolojileri olmuştur. Bu nedenle üzerinde durulan özellik bilgi varıslı ya da yoksulu olmak yerine sahip olmak ya da olmamak (*have and have nots*) şeklinde ifade edilmekte ve elbette bu sahip olunulan şey ile de Enformasyon ve İletişim Teknolojileri kastedilmektedir. Ancak hemen belirtelim, bu söylediklerim dijital toplumu oluşturabilen ölkeler için geçerlidir.

Bireyler söz konusu olduğunda, sahip olma (*to have*) nitelikli olma (*to be*) şekline dönüşmektedir. Özetlemek gerekirse denilebilir ki, sermaye, bütün toplumlarda hep önemli olmuştur, hep önemli olacaktır. Çağlar boyunca değışen şey sermayenin kendisi değil, onu oluşturan değerdir. Sanayi toplumunda "**para**", enformasyon toplumunda "**bilgi**", dijital toplumda ise "**nitelikli insan gücü**" sermayenin ana maddesi olmuştur.

Bu nitelikli insan gücünün toplum içindeki konumu da sanayi ve enformasyon toplumlarında olduğundan değışiktir. Sanayi toplumunda birey kendini yetiştirdiği, çağın gereklerine uygun niteliği oranında daha iyi bir iş; daha müreffeh, daha mutlu bir yaşama kavuşma şansına sahiptir. Enformasyon toplumunda, bilgili olma, sadece daha müreffeh bir yaşam için değil, bizzat yaşamı devam ettirebilmek için gerekli hale geldi. Simbiyotik yaşam kuralları ön plana çıktı. E-yaşam yaygınlaşmaya başladı. Bu da bireylerin sanal ortamları kullanma oranlarını artırdı. Dijital toplumda ise, daha önce de belirtildiği gibi her türlü eylemin bilgisayar aracılığıyla internet üzerinden yapılıyor olması e-yaşamı kaçınılmaz kıldı. Enformasyon

ve iletişim teknolojilerindeki gelişme, zaman ve mekân kavramlarında değişikliğe yol açtı. Dijital toplum bireyi, yapması gereken işler için belli yerlere gitmek, belli saatleri beklemek zorunda değil. Birey yapması gereken işi, kendisine en uygun gelen mekânda, istediği zaman, üstelik süratle yapabilir. İşte bu durum, bu yaşam biçimi, yeni bir kültürün doğmasına neden olmuştur. Hasan Hocamın da sözünü ettiği gibi, dijital kültür adı verilen bu olguyu internet kültürü olarak da adlandıranlar var.

Dijital kültürde demokrasiye ve insan haklarına çok büyük önem verilmektedir. Çünkü her iki kavram için de çoğu kez, söylemle eylem birbirinden farklı olabilmektedir. Demokrasinin “çoğunluğun egemenliği” şeklinde tanımlanması, bazen etik değerler hiçe sayılarak “çoğunluğun zulmü” haline dönüşebilmesi, insanları yeni sıfatlar adamaya itmiştir. Bu amaçla kullanılan “çoğulcu demokrasi” deyimiyse, çoğunluğun egemenliğinin azınlığın haklarını hiçe saymasına mani olmaya çalışılmıştır. Ancak azınlık kendi haklarının peşinde koşma konusunda zayıf kalınca, bu defa “katılımcı demokrasi” tabiri kullanılmaya başlanmıştır. “Katılımcı” sıfatının, yönetenle yönetilen arasındaki iletişimi ve etkileşimi üst düzeye taşıması beklenmiştir. Dijital toplum işte bu noktada devreye girerek, dijital kültürün, bu iletişim ve etkileşimi kolayca gerçekleştirme olanağına sahip bulunduğunu vurgulamıştır. Bu suretle, fırsat eşitliği de dâhil olmak üzere tüm insan haklarının çok daha doyurucu biçimde sağlanacağı ileri sürülmüştür. Çünkü dijital toplum bireylere, istediği yerden, istediği zaman gerçekleştireceği girdilerle, sorununu iletebilme, haklarını arayabilme, düşüncelerini açıklayabilme, oyunu kullanabilme olanağını tanımaktadır. Bu güzel söylemlerin insanları rahatlatması uzun sürmemiş, “*digital divide*” olarak bilinen, dijital ayırım ya da dijital uçurum, bu olanağın toplumun tüm bireyleri için geçerli sayılamayacağı gerçeğini gözler önüne sermiştir. Dijital çağ ne kadar zorlarsa zorlasın, dijital toplum ne kadar çabalarsa çabalasın, demokrasi, insan hakları gibi vazgeçilmez değerler, bireylere eşit biçimde sunulamamaktadır.

İşte bu karmaşık sorunun çözümlenmesinde rol oynayacak öğelerden biri de şüphesiz bilgi uzmanları ordusudur.

Adları, zaman içinde yüklendikleri misyona göre değişen bu ordu mensupları, daima insan-bilgi ilişkisinin mimarları olmuşlardır. Üretilen ve kaydedilen bilgi çok sınırlı iken, o nedenle de mevcut bilgi taşıyıcılarını koruma amacına yönelik çalışma yaparken adları hafız-ül kütüp (*keeper of the books*) (kitapları koruyan, kitap koruyucusu) olmuştu. Matbaanın icadından sonra kitap kolay bulunur hale gelince işlevleri kitapla okuyucusunu buluşturmak, adları da kütüphaneci olarak belirlenmişti. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan yayın ve

bilgi patlaması, doğrudan belge ve bilgi ile uğraşan bir kitle yaratmış, böylece kütüphanecilere belge ve bilgi uzmanları eklenmişti. Hangi formatta olursa olsun bilgi taşıyıcısı değil, içerdiği bilgi ön plana çıkınca okuyucu kullanıcı olarak, hizmeti sunan da kütüphaneci, bilgi uzmanı, bilgi profesyoneli gibi çeşitli adlarla anılmaya başlamıştı. Elektronik ortama geçiş, enformasyon çağını yakalayıp, bu hizmetlerden sorumlu olanlara “*information worker*”, “*knowledge worker*” denmesine yol açmışsa da bu tabirler bizde pek benimsenmemiştir. Bilginin akıl almaz derecede artması, özellikle kamuya ve özel sektöre bağlı veri tabanlarının, web sitelerinin oluşması ve çoğalması, yeni terimlerle tanışmamıza yol açtı. Üretilen bilgi az iken gereksinimlerinin karşılanamadığından dert yanan kullanıcı, bilginin bu hızlı artışı karşısında aradığını bulamamaktan şikayet etmeye başlamış, bu durum da, hizmetlerinin değişikliği nedeni ile “bilgi yöneticileri”nden söz edilmesine yol açmıştır. Enformasyon çağında “**enformasyon toplumu**”na ek olarak “**bilgi (knowledge) toplumu**”nun oluşturulmasını gerektiren zihniyet, veri tabanlarının, web sitelerinin fazla artması, sonuçta bilgi peşinde koşma eylemini, amacın niteliğine göre adlandırmayı öngörmüştür. Eskiden “*browsing*” denilen ve kütüphane rafları arasında gelişi güzel dolaşıp ilgi duyduğu bir kitap çıkarsa sayfalarını çevirip bakmayı ifade eden eylem bugün internette yapılan “*surf*” olarak adlandırılmaktadır. Belli bir amaçla belli bilgilerin toplanmasını gerektiren tarama ise “*navigation*”dır. Eskiden de kütüphane rafları arasında gönlünce dolaşan kişi genelde kütüphaneciden yardım istemezdi. Ama ciddi tarama yapan kişi genelde profesyonel yardım almayı beklerdi. Bugün, dijital ortamın yarattığı teknolojik kolaylıklardan yararlanarak “*surf*” yapan kişi de, ciddi amaçlı “*navigation*” yapan kişi de kendi isteklerini kendilerinin karşılayabileceği bir rahatlık içinde. Hâlbuki “*navigation*” yapan kişi, üzerinde dolaştığı suları iyi tanımıyorsa onun kendisini “*navigator*” olarak adlandırması sorunu çözmez. Nasıl bilgili ve deneyimli kaptanlar bile bilmedikleri sularda “**kılavuz kaptan**”a gereksinim duyuyorlarsa, internette dolaşan kişi de engellere takılıp aradığını zorlukla bulma, hatta bulamama riskinden kurtulmak için bu kılavuz kaptandan yardım istemelidir. Çünkü dijital çağda hız esastır. Zamanın boş yere harcanmaması gerekir. Dijital çağda zaman artık bir ölçü değil, artı bir değerdir. İşte bu sorunu en kolay çözümlenecek olanlar da bilgi uzmanlarıdır.

Dijital çağın radikal istekleri, dijital toplumun karmaşık yapısı, ivmesi çok artmış değişikliklerin birbirini izlemesi, bilgi uzmanlarını zorlamaktadır. Bir yandan günlük rutin işleri yürütmek, bir yandan nicelik olarak gittikçe artan bilgiyi arandığında kolay bulunur şekilde düzenlemek, bu düzenlemeyi olabildiğince esnek tutarak birbiri ardından gelen değişikliklere en rasyonel biçimde yanıt verebilmek

bilgi uzmanından rahatlıkla beklenebiliyor. Geçenlerde bir Amerikalı yazarın çok ilginç bir saptamasına rastlamıştım; onu sizlerle paylaşmak istiyorum. Yazar, bilgi uzmanlarını uçakta yol alan sorumlu kişi olarak görüyor ve diyor ki: “Bunlardan (bilgi uzmanlarından) hem uçağı kullanmaları, hem yolcuların isteklerini karşılamaları, hem yolculuk için gerekli rutin işleri gerçekleştirmeleri, bu arada modeli eskimiş olan motoru yenisi ile değiştirmeleri, üstelik bu işi yere inmeden, havada yapmaları isteniyor. “Yazar belki biraz abartmış denebilir mi ? Bence hayır. Dijital toplumda öngörülen bilgi uzmanlığı bu. Bu sorun çözümlenebilir mi? Evet, ama birlikte çalışarak. O halde başarılı olmak isteniyorsa yapılması gerekenler, iş birliği, eş güdüm, uyum ve uzlaş.

Birlikte çalışmanın ortaya çıkaracağı sinerji, tek tek çalışıldığında elde edilemeyen başarıyı sağlamada büyük bir etken olabilir. Bir değer olduğunu vurguladığımız “**zaman**”ın iyi ve verimli kullanılması, planlı, programlı çalışmalarla, eş güdümlerle gerçekleşebilir. Bu çalışma esnasında ahenk, uyum çok büyük önem taşır. Uzlaş ise taraflardan belki birtakım ödümler vermeyi gerektirebilir, ancak önemli olan özveride bulunmayı, ödün vermeyi tek tarafa yüklememek. Bütün bunlar etik kurallara bağılı kalındığı sürece elde edilebilecek değerlerdir ve aslında, daha önce sözünü ettiğimiz simbiyotik yaşamın da kaçınılmaz gereğidir.

Dijital çağın sermayesinin “**nitelikli insan gücü**” olduğunu söylemiştik. Bunu bilgi uzmanında olması gereken nitelikler olarak ele alırsak ne diyebiliriz?

Bilgi uzmanları da, toplumun diğere bireyleri gibi bilgili olmak zorundadır. Ancak bu bilginin, geniş bir kültürle temellendirilmesi ve güncel tutulması gerekir. Bu nedenle de yaşam boyu eğitim ilkesi benimsenmeli ve uygulanmalıdır. Yabancı dil bilgisi işlevsel olarak edinilmeli, kişiye yarar sağlayabilmelidir. Bu arada okuryazarlığın, konvansiyonel olandan dijital olana kadar her türlü gereğince kazanılmış olmalıdır. Kişi sorunu görebilmeli, sorununa alternatif çözüm yolları üretebilmeli, bunlar içinden en rasyonel olanını seçebilmeli ve uygulayabilmelidir. Kişi doğru, hızlı, farklı, eleştirel, yaratıcı ve esnek düşünebilmelidir. Eskiden hataya düşmemek için söylem ve eylemlerden alınan *feedback*’lerden (geribildirimlerden) yararlanma yolu izlenirdi. Değişikliklerdeki oluşum ivmesi ile e-yaşamın zorlukları bugün *feedback* yerine *feedforward*’lardan (ön tasarımlardan) yararlanmayı öngörmektedir. Bu güç işi, gereğince yapabilmek de üst düzey bilgi ve becerisi ile sözü edilen nitelikli düşünmeye (doğru, hızlı, farklı, eleştirel, yaratıcı, esnek) fazlasıyla bağılı bulunmaktadır.

Bu nitelikteki bilgi uzmanlarını yetiştirecek eğitim kuruluşlarının da kendilerini yeniden yapılandırmaları gerekmektedir. Memleketimizde bu kuruluşlara verilen adın “**bilgi yönetimi**”ni vurgulaması elbette çok güzel bir başlangıç olabilir. Ancak müfredatın, bilgi aktarma yöntemlerinin değiştirilmesi o kadar kolay olmamaktadır. Derslerde “**how**”lar yerine “**why**”lar üzerinde durulması, “**how**”ların şimdilik kaydıyla verilmesi, bilgi uzman adayının ileride daha esnek davranmasını kolaylaştırabilir.

Verilen bilginin çağdaş olması ve güncel tutulması kadar önem taşıyan bir başka konu da kazandırılması gereken becerilerle davranış biçimleridir. Adaylar sorunlara sistem yaklaşımıyla eğilmeyi, bir başka deyişle; bütünü, onu oluşturan parçalarla birlikte görebilmeyi, parçayı, bütün içindeki yer ve işlevi göz ardı etmeden inceleyebilmeyi öğrenmelidir. Bütün davranışlarda etik değerlere bağlı kalmayı ilke olarak benimsemelidir.

Adaylar karşılaştıkları engellerden ürkmek yerine, onları yenmeyi, bir “*challenge*” olarak algılamayı öğrenmeli; başladıkları işi, hangi sebeple olursa olsun, yarım bırakmamayı, doğru söylem ve doğru eylemlerin savunucusu olmayı, çabalarını sebatla sürdürmeyi bir erdem olarak kabul etmelidirler.

Dijital toplum tüm bireylerden dikkat, esneklik, iş birliği ve eş güdüm beklemektedir. 20. yüzyıl sonlarında, yeni milenyum karşılarken ortaya atılan slogan, “Düşün, Öğren, Yaşa!” idi. 21. yüzyıl başında kabul edilen slogan ise “*The Future’s Now !..*”; Gelecek şimdidir, yarın bugün”dür. Ne dersiniz deyiniz, önemli olan kaybedilecek zamanın bulunmadığı gerçeğini kabullenmek, onu bir değer, üstelik bir artı değer olarak en rasyonel biçimde kullanmaktır; etik bunu gerektirir.

Hepinizi, büyük işlerin, zorlukların altında kalmış ama ezilmemiş kahramanlar olarak selamlıyorum. Aydınlık günlere!